

TSE monitoring en surveillance in Nederland

**Afstemming en taakverdeling tussen RVV, GD
en ID Lelystad**

**Ed van Klink
Mirjam Snijdelaar**

Expertisecentrum LNV, onderdeel Landbouw/Ede, oktober 2000

© 2000 Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het Exertisecentrum LNV, onderdeel Landbouw, Postbus 482, 6710 BL EDE.

Het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij stelt zich niet aansprakelijk voor eventuele schadelijke gevolgen die kunnen ontstaan bij het gebruik van gegevens uit deze publicatie.

Oplage 40 exemplaren

Samenstelling Ed van Klink en Mirjam Snijdelaar

Druk Ministerie van LNV, afdeling Facilitaire Dienst/Bedrijfsuitgeverij

Voorwoord

De TSE's (Transmissible Spongiforme Encephalopathieën), waartoe BSE bij runderen en scrapie bij schapen en geiten behoren, blijven sterk de aandacht vragen. Ook op Europees niveau wordt veel energie in het onderwerp gestoken. Zo is iedere lidstaat verplicht jaarlijks te rapporteren omtrent de situatie met betrekking tot de TSE's, op basis van een zgn. epidemiosurveillancesysteem.

In Nederland zijn de Rijksdienst voor de Keuring van Vee en Vlees (RVV), de Gezondheidsdienst voor Dieren (GD) en ID Lelystad bij de bemonstering en rapportage betrokken. Sinds de rapportageplicht voor de TSE's bestaat blijkt het al niet zo eenvoudig te zijn de informatie accuraat en voldoende snel daar te krijgen waar hij nodig is. Een missie van het Europese Food and Veterinary Office gaf in 1999 ook aan dat er een helderder taakverdeling nodig is voor het epidemiosurveillancesysteem voor de TSE's.

In deze publicatie worden voorstellen gedaan voor een betere afstemming en coördinatie tussen de genoemde instanties. Belangrijk is, dat de RVV, die er uiteindelijk verantwoordelijk voor is dat de rapportage wordt opgesteld, ook de ruimte heeft om door het jaar heen toe te zien op de uitvoering van de epidemiosurveilliance. Dit is temeer van belang, omdat vanaf 2001 de lidstaten worden gevraagd per half jaar te rapporteren, en omdat de RVV ook richting beleidsdirectie met enige regelmaat over de voortgang moet kunnen rapporteren.

Ir. H.A. Gonggrijp
Expertisecentrum LNV
Hoofd onderdeel Landbouw

Inhoudsopgave

1	Inleiding	7
2	Het epidemio-surveillance systeem en de rapportage aan de EU	8
2.1	Bevindingen EU-missie over Nederlandse TSE rapportage (1999)	8
3	Huidige taakverdeling RVV, GD en ID Lelystad	10
3.1	Uitbraken	10
3.1.1	Puntsgewijs overzicht huidige acties RVV, GD en ID Lelystad rondom uitbraak TSE's	10
3.1.2	Puntsgewijs overzicht van knelpunten in huidige acties rondom uitbraak TSE's	11
3.2	Bewaking en rapportage	11
3.2.1	Puntsgewijs overzicht huidige acties RVV, GD en ID Lelystad rondom bewaking en rapportage TSE's	12
3.2.2	Puntsgewijs overzicht van knelpunten in huidige acties rondom bewaking en rapportage TSE's	13
4	De nieuwe taakverdeling	14
4.1.1	Epidemio surveillance systeem	14
4.1.2	Uitbraken TSE	16
4.1.3	Controle diervoeder (diermeel) in samenwerking met afdeling Keuringen	17
5	Voorstel opzet monitoring en rapportage	18
6	Voorstel scholing betreffende TSE	21
	Opmerkingen van de inspectie missie ten aanzien van de surveillance van BSE	25
	Opmerkingen van de inspectie missie ten aanzien van de surveillance van scrapie	26

1 Inleiding

De Europese Unie vraagt van de lidstaten inzicht in de situatie met betrekking tot transmissible (overdraagbare) spongiforme encephalopathieën (TSE's) waaronder met name BSE bij runderen en scrapie bij schapen en geiten vallen. De lidstaten worden geacht bepaalde maatregelen te nemen en er voor zorg te dragen dat jaarlijks gerapporteerd wordt over de stand van zaken. Tot de maatregelen behoort onder meer dat er een aangifteplicht dient te worden ingesteld voor deze ziekten, en dat er een trainingsprogramma is voor personen die in wat voor vorm dan ook met herkauwers werken, zodat deze zich bewust zijn van de klinische symptomen en de epizoötiologie. Voorts wordt aangegeven op welke gronden een verdenking dient te worden uitgesproken, en worden maatregelen genoemd die bij een verdenking dienen te worden genomen. Tenslotte is elke lidstaat verplicht een bewakingsprogramma, een epidemio-surveillance systeem, op te stellen voor TSE's, met een looptijd van telkens één jaar, en moet de lidstaat jaarlijks aan de Commissie rapporteren omtrent de situatie. Nieuw is dat vanaf 1 januari 2001 extra gerapporteerd dient te worden over het eerste half jaar. Dit rapport dient uiterlijk op 1 oktober van hetzelfde jaar ingeleverd te worden bij de commissie.

Voor de Nederlandse situatie bleek het de afgelopen jaren moeilijk om tijdig en efficiënt de benodigde informatie voor de genoemde rapportage bij elkaar te krijgen. De oorzaak hiervoor is, dat informatie door verschillende instanties wordt verzameld, en er onvoldoende afstemming is tussen deze instanties voor wat betreft opslag, verwerking en overdracht van deze informatie. Daarom heeft het Expertisecentrum LNV op verzoek van de Directie VVM een analyse uitgevoerd van de eisen die aan het epidemio-surveillance systeem en de jaarlijkse rapportage worden gesteld, van de taakvelden van de betrokken instanties en van de knelpunten die daarbij worden aangetroffen. Daarbij is ook het toezicht op de activiteiten en de onderlinge coördinatie aan de orde gesteld. Vervolgens zijn voorstellen gedaan om te komen tot een betere taakverdeling tussen de betrokken instanties en betere stroomlijning van de informatieverwerking over TSE's.

Bij de verkenning van de taakvelden en eisen, en bij de formulering van voorstellen is gebruik gemaakt van de relevante richtlijnen, beschikkingen en verordeningen van de EU en van de IKC-L publicatie 129 : "TSE en de Nederlandse situatie, rapportage van de situatie met betrekking tot Transmissible Spongiforme Encephalopathieën" van Bert Loseman en Cor Wever. Ook is gebruik gemaakt van het rapport van de missie die in oktober '99 door het Food and Veterinary Office van de EU is uitgevoerd in Nederland. Tevens zijn gesprekken gevoerd met :

- Dr. P. Vellema, Gezondheidsdienst voor Dieren
- Drs. L.J.M. van Keulen, ID Lelystad
- Drs. H. van Langen, Rijksdienst voor de Keuring van Vee en Vlees

Met name de (technische) invulling van de jaarlijkse rapportage aan de EU zal in dit document aandacht krijgen. Daarbij zal ook aandacht worden besteed aan de mogelijkheden om het toezicht op de monitoring voor TSE's te verbeteren.

De indeling van het rapport is als volgt. Hoofdstuk 2 beschrijft in het kort het epidemio-surveillance systeem en de bevindingen van de EU-missie over Nederlandse TSE rapportage van 1999. In hoofdstuk 3 wordt de huidige taakverdeling van de betrokken instanties beschreven. Hoofdstuk 4 beschrijft de nieuwe taakverdeling en hoofdstuk 5 geeft een voorstel voor een nieuwe opzet van monitoring en rapportage. Tenslotte komt in hoofdstuk 6 de scholing voor personen die met herkauwers werken aan de orde.

2 Het epidemio-surveillance systeem en de rapportage aan de EU

Jaarlijks dienen de lidstaten een rapport te overleggen ten aanzien van de TSE-situatie volgens beschikking 98/272/EG. Het rapport dient binnen drie maanden na afloop van een kalenderjaar bij de Commissie te zijn ingediend. Vanaf 1 januari 2001 dient tevens extra gerapporteerd te worden over het eerste half jaar. In bijlage 1 is gedetailleerd aangegeven waaruit de inhoud van het rapport dient te bestaan.

Voor 2000 zijn een zestal categorieën onderkend voor zowel runderen als schapen en geiten, waarin de dieren bij de rapportage ingedeeld moeten worden. Deze categorieën blijven voor 2001 voor de schapen en geiten gehandhaafd, maar voor de runderen zal er een andere systematiek worden gehanteerd. Voor runderen zal een aanzienlijk groter aantal dieren op zorgslachtplaatsen en bij de destructor worden bemonsterd. Daarbij zal de nieuwe snelle test worden gebruikt. Nederland is reeds dit jaar met deze systematiek begonnen.

Ook over andere relevante zaken moet gerapporteerd worden, onder meer over de scholing van dierenartsen en keuringpersoneel, zodat kenbaar wordt gemaakt dat deze op de hoogte zijn van de klinische symptomen en de epizoötiologie van TSE. Ook moet de omvang van de bemonsterde subpopulaties worden aangegeven en de algemene sterfte in de rundvee- en schapenhouderij, alsmede sterfte als gevolg van neurologische problemen.

2.1 Bevindingen EU-missie over Nederlandse TSE rapportage (1999)

In 1999 is na de Nederlandse rapportage een EU-missie in Nederland geweest, om de situatie ten aanzien van de TSE's te bespreken. In bijlage 2 is aangegeven tot welke bevindingen de missie kwam.

Voor de taakverdeling, waarin dit document met name naar wordt gekeken, zijn de volgende opmerkingen uit het rapport van de EU-missie relevant:

Voor BSE

- bij de commissie is het niet duidelijk in hoeverre de GD training voor het uitvoeren van TSE tests krijgt;
- niet alle veeartsen werkzaam in een praktijk wonen de BSE / TSE trainingen van de GD bij;
- er is geen bewijs dat er training op gebied van TSE wordt gegeven aan technici in andere slachthuizen dan zorgslachtplaatsen;
- er bestaan geen regels voor een exclusieve random monitoring. In het kader hiervan zijn ook geen subpopulaties gedefinieerd;
- enkele subpopulaties overlappen elkaar. Mogelijk hierdoor ontbrekende informatie, waardoor onderrapportage;
- aantal dieren dat onderzocht wordt is voldoende. Wel zijn er een aantal dieren jonger dan 20 maanden en zijn de criteria voor vee niet duidelijk. Het is niet duidelijk of de doelen gesteld aan de verschillende subpopulaties gehaald worden;
- enkele tegenstrijdigheden tussen de informatie uit het I&R systeem voor runderen en de informatie van het bezochte rundveebedrijf;
- er is niets op schrift gesteld van de aanpak van BSE gevallen. Documentatie zou kunnen worden gebruikt als een diagnostisch hulpmiddel en voor evaluatie.

Aanbevelingen van de commissie ten aanzien van de surveillance van BSE

- coördinatie tussen GD en RVV moet gebaseerd zijn op transparantie en het effectief delen van informatie;
- er moeten duidelijke afspraken gemaakt worden over monsternamen en testen van dieren (betreft zowel verdachte als te monitoren dieren);
- een verbeterde supervisie op het monitoringprogramma is vereist!

Voor scrapie

- het voorleggen vanuit de GD van alleen de dubieuze en positieve resultaten (voortkomend uit het monitoringprogramma) aan ID-DLO kan leiden tot fouten in rapportage en coördinatie tussen de veterinaire diensten;
- aantal scrapie positief bevonden dieren van het aantal scrapie verdachte dieren is hoog. In het kader hiervan is niet aan het minimum aantal onderzoeken voldaan. Er zijn wel voldoende dieren door deelname aan het monitoringprogramma onderzocht (geen positieve uitslagen). Het is echter de vraag of de selectie van de deelnemende dieren voldoet;
- in de Ned. wetgeving of instructies zijn geen regels opgesteld gebaseerd op een exclusieve random monitoring zoals gedefinieerd in "Commission Decision 98/272/EC". Subpopulaties zijn niet voor dit doel gedefinieerd;
- er was geen bewijs voor scholing van veterinaire praktici en veterinaire inspecteurs;
- de coördinatie tussen GD en ID-DLO laboratoria moet worden verbeterd (betreft informatie van gemonitorde dieren en negatieve uitslagen).

Aanbevelingen van de commissie ten aanzien van de surveillance van scrapie

- het aantal neurohistologische onderzoeken bij schapen en geiten met tekenen van scrapie moet op z'n minst vergroot worden tot het minimum vereiste aantal weergegeven in "Requirements of Commission Decision 98/272/EC";
- duidelijke afspraken maken over coördinatie en verantwoordelijkheid van GD, ID-DLO en RVV. Dit moet een adequate uitwisseling van informatie waarborgen. Speciaal geldt dit voor de monsternamen en testen van zowel verdachte als te monitoren dieren.

In bijlage 3 is aangegeven hoe de Nederlandse autoriteit op de aanbevelingen van de commissie heeft gereageerd. Zo zullen duidelijke afspraken over de verantwoordelijkheid van de RVV en GD worden gemaakt. Ook zal gekeken worden naar verbetering van de rapportage op basis van richtlijn 98/272 en zal er gewerkt worden aan verbetering van de ante mortem keuring.

Ook de GD heeft gereageerd op het rapport. Hierbij is onder meer aangegeven, dat trainingen wel zijn gegeven, maar dat onvoldoende is vastgelegd dat ze hebben plaatsgevonden. Ook zijn opmerkingen gemaakt ten aanzien van de vaststelling van de leeftijd van dieren, vastlegging van gegevens over de dieren en de rol die secties kunnen spelen. Ook de opmerkingen van de GD zijn in bijlage 3 opgenomen.

In het vervolg van dit rapport zal met name de taakverdeling tussen RVV, GD en ID Lelystad onder de loep worden genomen. Aanbevelingen van de commissie ten aanzien van de surveillance van TSE zullen bij de nieuwe taakverdeling worden meegenomen.

3 Huidige taakverdeling RVV, GD en ID Lelystad

Belangrijk punt voor de missie is de coördinatie en taakverdeling tussen de betrokken instanties, RVV, GD en ID Lelystad.

Er blijkt op een aantal punten enige onduidelijkheid te bestaan over de taakverdeling tussen RVV, GD en ID Lelystad. In dit hoofdstuk wordt voor enerzijds de handelwijze bij uitbraken, anderzijds voor de handelwijze ten behoeve van bewaking en rapportage aangegeven welke activiteiten door de genoemde instanties worden ontplooid. Daarbij zal tevens worden aangegeven welke knelpunten daarbij zijn gevonden.

3.1 Uitbraken

Bij uitbraken van de besmettelijke dierziekten waarop artikel 15 van de Gezondheids- en Welzijnswet voor Dieren van toepassing is, is de RVV belast met de uitvoering van de bestrijding van uitbraken. Dit geldt dus ook voor de TSE's. In de praktijk is er echter een verschil tussen de handelwijze bij BSE en bij scrapie.

Voor BSE is een draaiboek opgesteld, waarin is vastgelegd dat bij verdenking een team bestaande uit RVV medewerker, GD medewerker en de plaatselijke practicus een bezoek brengt aan het verdachte bedrijf. Indien BSE ter plekke niet uitgesloten kan worden, wordt een verplaatsingsverbod ingesteld, er wordt onderzoek gedaan om na te gaan of het inderdaad BSE betreft en in geval van een positief dier wordt de hele veestapel overgenomen, gedood en onderzocht. Daarnaast worden eventuele verwanten en leeftijdscohorten met behulp van het I&R-systeem voor zover mogelijk achterhaald en vernietigd. De diagnostiek voor de bevestiging van BSE wordt geheel gedaan bij het ID Lelystad.

Voor scrapie is er (nog) geen draaiboek. In de praktijk wordt scrapie volledig door de GD afgehandeld. Tot op heden heeft de verdenking van scrapie minder verre gaande gevolgen voor een bedrijf. Zo wordt er geen verplaatsingsverbod ingesteld en wordt bij een positieve uitslag de rest van de veestapel niet geslacht. Verdenkingen worden aan de GD gemeld, en de diagnose wordt bij de GD gesteld. Ter confirmatie wordt een positief monster naar ID Lelystad gestuurd. Ten aanzien van het overnemen van scrapie-verdachte dieren is op dit moment niets geregeld. Per geval wordt daarom naar een oplossing gezocht. Dit kan er toe leiden dat veehouders minder geneigd zijn mogelijke scrapie gevallen te melden.

3.1.1 Puntsgewijs overzicht huidige acties RVV, GD en ID Lelystad rondom uitbraak TSE's

Taken RVV

Na melding van BSE of scrapie (bij scrapie in praktijk grotendeels door GD) verdenking handelend optreden. In het geval van BSE bestaat er een draaiboek, wat gevolgd moet worden.

Belangrijkste punten hieruit zijn:

- het opleggen van een verplaatsingsverbod indien BSE niet uit te sluiten valt;
- het verdachte dier door ID Lelystad laten onderzoeken;
- bij positieve uitslag het toezicht houden op het vernietigen van TSE besmette dieren door verbranding;
- bij een negatieve uitslag het opheffen van het verplaatsingsverbod;
- doorgeven van BSE gevallen aan de Chief Veterinary Officer;
- het bewaren van alle BSE gegevens gedurende 7 jaar.

Taken GD

De GD heeft op dit moment voor een deel de verantwoording voor scrapie bij schapen op zich genomen.

Bij scrapieverdenking worden de volgende stappen genomen:

- het verrichten van sectie op het van scrapie verdachte schaap;
- het ter bevestiging opsturen van monsters met een dubieuze of positieve uitslag aan ID Lelystad;
- het bewaren van bevindingen van de secties gedurende 1 jaar in uitgebreide vorm, hierna worden ze in summiere vorm bewaard.

Taken ID Lelystad

De diagnostiek voor de bevestiging van BSE valt geheel onder de verantwoordelijkheid van ID Lelystad. Voor een deel worden er scapiemonsters onderzocht.

- het onderzoeken van TSE verdachte dieren. ID Lelystad krijgt levende koeien door de RVV aangeboden (rechtstreeks van het bedrijf) of in een enkel geval een kop van het slachthuis. ID Lelystad ontvangt ook monsters voor onderzoek op BSE van de GD.
- het opsturen van positief bevonden monsters naar Engeland (Weighbridge), ter bevestiging.
- het onderzoeken van hersencoupees die voor scrapie binnengekomen zijn afkomstig van de GD. Het betreft dan monsters die door de GD dubieus of positief zijn bevonden en ter bevestiging zijn doorgestuurd.
- het onderzoeken van scrapie verdachte dieren. Levende schapen of koppen kunnen door het RVV worden aangeboden voor scrapie onderzoek.
- het doorgeven van alle uitslagen van BSE- en scrapie-testen via email aan de RVV.
- het bewaren van gegevens betreffende TSE gedurende een aantal jaren.

3.1.2 Puntsgewijs overzicht van knelpunten in huidige acties rondom uitbraak TSE's

- onduidelijkheid in taakverdeling tussen RVV en GD betreffende scrapie; Er bestaan met name onvoldoende duidelijke afspraken over de respectievelijke verantwoordelijkheden.
- vorm (omvang email) waarin ID Lelystad de TSE uitslagen doorgeeft aan het RVV;
- consequenties van duurdere secties/wegvallen van secties (m.n. voor schapen);
- identificatie van monsters: verschillende vormen van inzendformulieren in omloop;
- informatie over de identiteit van het monster is niet eenduidig (vooral scapiemonsters);
- indicatiestelling voor in te zenden monsters ten behoeve van rapportage niet eenduidig;
- toezicht op het door de GD uit te voeren werk onvoldoende geregeld.

3.2 Bewaking en rapportage

De RVV is verantwoordelijk voor de bewaking en rapportage van BSE. Gezien het feit dat scrapie eveneens een aangifteplichtige ziekte is geldt hier hetzelfde voor. In de praktijk echter neemt de GD grotendeels het scrapiegedeelte voor haar rekening.

De bewaking van de RVV houdt in het kort in, dat dagelijks resultaten van diagnostisch TSE onderzoek van verdachte dieren worden bekeken, goede ante mortem keuring wordt uitgevoerd op slachthuizen, toezicht wordt gehouden op de vrijwillige bewaking van TSE hoogrisico dieren en dat TSE verdachte dieren niet in de voedselketen terecht totdat labonderzoek negatief is gebleken. Voor de rapportage worden registers met alles rondom TSE gedurende 7 jaar bewaard, verder zorgt de RVV dat de TSE rapportage voor Brussel op tijd klaar is.

De rapportagetaak van de GD houdt in dat zij de RVV van gegevens rond scrapie voorziet. Voor de bewaking en bestrijding heeft de GD het vrijwillige monitoringprogramma scrapie bij fokschapen en het scrapiebestrijdingsprogramma.

ID Lelystad doet al het diagnostische onderzoek voor BSE en een deel voor scrapie. De resultaten hiervan worden gerapporteerd aan de RVV ten behoeve van de bewaking en de rapportage aan Brussel. Alle registers rondom TSE worden ook hier gedurende 7 jaar bewaard. Verder zorgt ID Lelystad voor de coördinatie van de diagnostische methoden en protocollen tussen de laboratoria.

3.2.1 Puntsgewijs overzicht huidige acties RVV, GD en ID Lelystad rondom bewaking en rapportage TSE's

Taken RVV

- bekijkt dagelijks de resultaten (TSE onderzoek) die van het ID-DLO binnenkomen en treedt indien noodzakelijk handelend op;
- moet er op toezien dat dieren die zijn bemonsterd niet worden gebruikt voor wat voor doeleinden dan ook, totdat het labonderzoek negatief is gebleken;
- is verantwoordelijk voor een goede uitvoering van de ante mortem keuring op slachthuizen;
- houdt toezicht op de vrijwillige bewaking ten aanzien van TSE-hoogrisicodieren. Het betreft hier dieren van oorsprong uit landen met inheemse TSE, dieren die zijn geboren of afstammen van met TSE besmette moederdieren, dieren die zijn gevoederd met mogelijk besmet diervoeder;
- bewaart de registers;
De registers dienen 7 jaar door de RVV te worden bewaard en bevatten de volgende informatie:
  - aantal en type dieren waarvoor een verplaatsingsverbod is ingesteld;
  - aantal en resultaten van de klinische en epizootiologische onderzoeken;
  - aantal en resultaten van de laboratoriumonderzoeken;
  - aantal, identiteit en oorsprong van de dieren die zijn bemonsterd in het kader van het bewakingsprogramma (indien mogelijk met leeftijd, ras en anamnesegegevens).
- heeft tijdig het halfjaarlijks / jaarlijks eindrapport gereed, zorgt ervoor dat de juiste gegevens compleet vermeld staan in dit rapport;
- is verantwoordelijk voor de controle van het veevoer op diermeel, gericht op het achterhalen van de herkomst en het voorkomen van kruiscontaminaties.

Taken GD

- verstrekt gegevens rond scrapie aan de RVV ten behoeve van de rapportage:
  - het verstrekken van het aantal verdachte schapen waarvoor labonderzoek is verricht en tevens het verstrekken van de uitkomsten van dit onderzoek.
  - het verstrekken van het aantal onderzochte schapen en geiten binnen elke subpopulatie en de uitkomsten van dat onderzoek;
  - het verstrekken van de aantallen, leeftijdsdistributie en geografische spreiding van de voor scrapie positieve gevallen.
- stuurt in het kader van de TSE bewaking het materiaal van alle runderen ouder dan 2 jaar die voor sectie komen naar ID Lelystad.

Scrapiebewaking bij fokschapen

Naast de activiteiten die ten behoeve van de algemene TSE bewakingsprogramma in het kader van de verordening worden uitgevoerd, loopt ook nog het monitoringprogramma scrapie bij fokschapen. Dit programma is gestoeld op de handelsrichtlijn 91/68/EG en beoogt de scrapie-status van individuele fokbedrijven die aan de internationale handel deelnemen vast te stellen. Daartoe wordt per 100 aanwezige ooien per jaar een kop voor onderzoek naar de GD gebracht. Op basis van het resultaat van het onderzoek van die kop krijgt het bedrijf de status vrij van scrapie ten behoeve van de intracommunautaire handel in fokschapen. Dit is een **vrijwillig** programma. Zonder deelname daaraan echter kunnen fokbedrijven niet aan deze handel meedoen.

Het scrapiebestrijdingsprogramma

Van geheel andere orde is het scrapiebestrijdingsprogramma. Dit is gericht op het, op termijn, uit de populatie verwijderen van dieren die een genetisch bepaalde gevoeligheid voor scrapie hebben. Het bestaat uit het testen op de genetische "samenstelling" van de dieren en het slachten van gevoelige dieren. Vooralsnog is begonnen met fokkrammen, maar in de loop der tijd is het de bedoeling dat dit programma ook wordt uitgebreid naar ooien en de vermeerderingssector.

Ten behoeve van dit programma loopt een monitoringprogramma naar het voorkomen van scrapie in kuddes die deelnemen. Dit is van belang om te zien of het programma ook daadwerkelijk een daling van het aantal klinische problemen doet afnemen en om eventueel te kunnen bijsturen.

Ten behoeve van de bewaking rond BSE

In een enkel geval kan het gebeuren dat een rund bij de GD terechtkomt. Dit is alleen het geval wanneer er vooraf geen verdenking van BSE bestaat. Zodra er een BSE verdenking bestaat, wordt de RVV ingelicht en gaat het dier direct naar ID-DLO.

Taken ID Lelystad

- onderzoekt hersencoupees met een bij de GD positieve of dubieuze uitslag;
- onderzoekt van scrapie verdachte schapen die aan de RVV zijn aangeboden;
- verzendt elke dag de resultaten van zowel BSE als scrapie naar RVV centraal;
- is verantwoordelijk voor al het diagnostisch onderzoek betreffende BSE en deels scrapie. Stuurt jaarlijks overzicht van deze uitslagen naar de RVV voor rapportage aan Brussel;
- zorgt voor de coördinatie van de diagnostische methoden en protocols tussen de laboratoria;
- draagt zorg voor het beheer van registers van het lab gedurende 7 jaar. De registers betreffen tests, laboratoriumlogboeken, paraffineblokken en evt. foto's van Western blots.

3.2.2 Puntsgewijs overzicht van knelpunten in huidige acties rondom bewaking en rapportage TSE's

- leeftijdsdistributie te gebruiken bij BSE- en scrapie gevallen: welke categorieën, hoe kom je erachter;
- duidelijke afspraken maken over wie welke gegevens ten behoeve van de rapportage aan Brussel aanleveren en op welke termijn;
- schapen hebben bij binnenkomst in sectiezaal meestal geen nummer en geen gegevens van voorafgaand klinisch onderzoek;
- voor de rapportage worden runderen, schapen en geiten achteraf gecategoriseerd aan de hand van opmerkingen van de patholoog;
- het aantal schapen en geiten dat jaarlijks ten behoeve van de rapportage aan Brussel moet worden onderzocht wordt niet gehaald. Vooral nog mogen schapen uit de scrapiebewaking voor fokschapen niet meegenomen worden;
- onduidelijk wat er van ander diersoorten buiten de runderen, schapen en geiten gerapporteerd moet worden;
- er is niets op schrift gesteld van de aanpak van BSE gevallen. Documentatie zou kunnen worden gebruikt als een diagnostisch hulpmiddel en voor evaluatie.

4 De nieuwe taakverdeling

Hoofdverantwoordelijke voor de uitvoering van de epidemie-surveillance voor TSE (dus inclusief scrapie) is het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. De RVV is de uitvoerder, c.q. heeft de regie voor wat betreft de uitvoering. Binnen de RVV ligt de verantwoordelijkheid vooral bij de afdeling Dierziekten, voor een aantal onderdelen is de afdeling Keuringen erbij betrokken. De afdeling Dierziekten van de RVV legt op haar beurt weer verantwoording af aan directie VVM (LNV). Via de directie VVM wordt gerapporteerd aan de Europese Commissie.

Om de taken te kunnen uitvoeren is het van belang dat de RVV de regie heeft over de uit te voeren taken. Verantwoordelijk hiervoor zal de Directeur van de RVV zijn. Er is behoefte aan een helder aanspreekpunt voor de TSE's binnen de RVV. Binnen de RVV moet helder afgesproken worden hoe de routing verloopt, wie waarvoor verantwoordelijk is. Er is afstemming nodig tussen de betrokken afdelingen binnen de RVV (Keuringen en Dierziekten), en richting de GD moeten eveneens heldere afspraken worden gemaakt.

De directie VVM is de beleidsverantwoordelijke directie. Bij de taakverdeling van de bewaking en rapportage is het nodig de positie van de verantwoordelijke beleidsdirectie erbij te betrekken, met name waar het de supervisie op de uitvoering van de diverse activiteiten betreft.

Om het geheel overzichtelijk te maken is een splitsing gemaakt in 3 activiteitengroepen. Groep 2 en 3 hebben in de praktijk relevantie voor, of bevatten onderdelen die horen bij het epidemie-surveillance systeem.

1. Epidemie-surveillance systeem in engere zin (zowel voor BSE als scrapie)
2. TSE uitbraken
3. Controle diervoeder (diermeel) in samenwerking met afdeling Keuringen.

Per groep wordt in het kort aangegeven welke instanties betrokken zijn en wat de taken en verantwoordelijkheden zijn.

4.1.1 Epidemie surveillance systeem

Taken afdeling Dierziekten van de RVV

De afdeling Dierziekten maakt een protocol, dat een totaal overzicht geeft van de jaarlijks uit te voeren activiteiten ten behoeve van de epidemie-surveillance. Het protocol zal ter goedkeuring voorgelegd worden aan VVM. Jaarlijks zal dit protocol geüpdatet moeten worden, omdat naar verwachting de eisen vanuit de EU zullen kunnen variëren.

In het protocol moet onder andere komen te staan:

- welke aantallen dieren, van welke subpopulaties (denk o.a. aan monsters uit destructiemateriaal) en diersoort bemonsterd zullen worden. De inhoud en omvang hiervan wordt regelmatig vastgesteld door de EC. Naast de eisen vanuit EU-verordeningen, kunnen nationaal eventueel (andere) subcategorieën worden aangewezen;
- wanneer (verspreid over het hele jaar) de afzonderlijke bemonsteringen plaats zullen gaan vinden;
- welke instanties (afdeling Keuringen van de RVV, GD, ID Lelystad) betrokken zijn en welke taak en verantwoordelijkheid een ieder heeft;
- wanneer gegevens aangeleverd moeten worden voor de tussentijdse rapportage van het eerste half jaar en voor het jaarlijkse rapport, en door wie en in welke vorm;
- wanneer over de voortgang zal worden gerapporteerd aan de directie VVM.

De afdeling Dierziekten legt het protocol voor aan VVM ter goedkeuring. Tussen de afdelingen binnen de RVV en met de GD moet overeenstemming bestaan over de inhoud van het protocol.

Na goedkeuring van het protocol zal de afdeling Dierziekten gedurende de looptijd van het epidemie-surveillance systeem de vorderingen bewaken en waar nodig aanpassingen voorstellen.

Naast de controles die op grond van EU afspraken plaats vinden, kunnen in het epidemie-surveillance systeem ook monsters worden genomen vanuit nationale afspraken (die dus als land extra gedaan worden). Voor 2001 is door de EU vastgelegd dat voor runderen volledig gesteund

wordt op dieren die ter zorgslachting komen of voor destructie bestemd zijn. Nationaal is het aanbevelingswaardig ook controle uit te oefenen op risicovolle groepen.

Verder kan in het protocol vastgelegd worden dat er monitoring ten behoeve van het scrapievrijwaringsprogramma voor de exporterende fokbedrijven plaats vindt. De monsters die in dat kader worden genomen kunnen een bijdrage leveren aan het aantal monsters dat genomen moet worden in het kader van de surveillance (de missie van oktober '99 was hier destijds niet voor, maar dat kan het gevolg zijn geweest van het feit dat deze groep er a.h.w. "bijgesleept" is om het aantal monsters te halen). Eventueel kunnen deze monsters apart in de rapportage worden aangegeven.

Taken afdeling Keuringen van de RVV

De afdeling Keuringen is verantwoordelijk voor de registratie van de resultaten van de ante mortem keuringen op het slachthuis. Daarnaast dient de afdeling Keuringen zorg te dragen voor bewaking van de routing van slachtdieren die ter zorgslachting worden bestemd.

Op de zorgslachtplaats zal de keuringsdierenarts de monsters nemen ten behoeve van de epidemie-surveillance. Deze worden, met indicatie en eventueel met leeftijd, ter beoordeling aan het ID Lelystad gezonden. In het protocol moet een standaard formulier worden gevoegd dat voor deze inzendingen kan worden gebruikt. Ten behoeve van de leeftijdvaststelling moeten er mogelijkheden zijn het oornummer van het dier vast te leggen (barcodescanner) en te koppelen aan de slachtdatum. Op geautomatiseerde wijze kan registratie en identificatie van het monster plaatsvinden, liefst op dusdanige wijze dat:

- er (liefst) direct (on-line) met het I&R-systeem kan worden gecommuniceerd;
- de registratie van het monster meteen voor alle (liefst via Agronet communicerende) instanties op een juiste manier vastligt.

Of dit laatste reeds door de RVV in de zorgslachtplaats gebeurt, of pas wanneer het monster in Lelystad wordt geregistreerd, is in feite niet essentieel. Wanneer het reeds op de slachtplaats moet gebeuren, stelt dat extra eisen ten aanzien van de aanwezigheid van een computer met een netwerkaansluiting, zo niet, dan is aandacht voor de volledigheid van meegeleverde identificatiekenmerken van het monster extra belangrijk.

Taken GD

De afdeling Dierziekten van de RVV krijgt ook de verantwoordelijkheid over de uitvoering van de epidemie-surveillance voor scrapie. De GD zal betrokken blijven bij de uitvoering, maar zal rechtstreeks aangestuurd worden door de RVV door middel van in een contract vast te leggen afspraken. Deze afspraken worden tevens in het protocol vastgelegd, zodat de rol van de GD ook hierin helder is.

De GD zal:

- secties van herkauwers, zowel schapen en geiten als runderen, registreren volgens een in het protocol vast te leggen procedure.
Onder meer zijn daarbij leeftijdsvaststelling en indicatiestelling aan de orde. Hiervoor zullen eventueel noodzakelijke instrumenten worden ontwikkeld;
- monsters van dieren die ten behoeve van de epidemie-surveillance op scrapie worden bemonsterd onderzoeken.
Bij positieve uitslagen wordt het monster naar het ID Lelystad gezonden voor bevestiging. Bij dubieuze uitslagen wordt het monster eveneens voor nader onderzoek naar het ID Lelystad gezonden;
- met grote regelmaat de resultaten van bemonstering van ter sectie aangebrachte dieren rapporteren aan de afdeling Dierziekten;
- bij verdenking van scrapie of BSE de Directeur van de RVV inlichten via het daarvoor opgestelde nummer (045-5354232).

Voor het nemen van monsters bij de destructiebedrijven is overigens een afspraak gemaakt met de Keuringsdienst van Waren. Er zal moeten worden afgesproken tussen LNV en VWS op welke manier, en welke, informatie bij de monsters moet worden meegeleverd. Onder meer moet zijn afgesproken dat wordt vastgelegd op welke manier de dieren zijn geselecteerd. De monsters gaan naar ID Lelystad.

Taken van ID Lelystad

Het ID Lelystad heeft ook nu al een goed gedefinieerde taak, waaraan in principe niets verandert. Het onderzoekt alle toegestuurde monsters en rapporteert de resultaten daarvan dagelijks aan de afdeling Dierziekten van de RVV. Dit kan betrekking hebben op:

- monsters genomen in het kader van de epidemio-surveillance bij dieren op het slachthuis en bij de destructor;
- bevestiging van positieve monsters afkomstig van de GD;
- nader resultaat van dubieuze monsters afkomstig van de GD;
- eventueel de leeftijdsbepaling aan de hand van het ID-nummer van het dier en een (on-line) verbinding met het I&R-systeem

Verder heeft ID Lelystad ook de audit en kwaliteitsbewaking van de werkzaamheden van de GD tot taak.

Taken directie VVM

De directie VVM rapporteert aan de EU. Zij zal moeten toezien op de juiste uitvoering van de epidemiosurveillance voor de TSE's. Daartoe zullen afspraken gemaakt moeten worden met de RVV, als uitvoerder, over de wenselijkheid van regelmatige rapportages over de voortgang.

VVM beoordeelt ook het protocol voor het epidemiosurveillancestelsel. Daarbij zal met name gekeken moeten worden naar de tijdigheid van de aangeleverde informatie door het jaar heen. VVM zal er op moeten toezien, dat toegezegde rapportages ook inderdaad worden geleverd.

4.1.2 Uitbraken TSE

Bij uitbraken van alle in artikel 15 van de GWWD genoemde besmettelijke dierziekten is de RVV, in casu de afdeling Dierziekten, verantwoordelijk voor de uitvoering van de bestrijdingsactiviteiten. De GD en het ID Lelystad hebben hierbij een ondersteunende rol.

De procedure voor BSE in het kort:

- bij een verdenking van BSE dient dit gemeld te worden aan de RVV. Vanuit de RVV wordt direct een team, bestaande uit het dierziekteteam van de RVV, een GD-dierenarts en de plaatselijke practicus, naar het verdachte rund(eren), c.q. bedrijf, gestuurd;
- indien BSE ter plekke niet uitgesloten kan worden de volgende stappen uit het draaiboek voor BSE gevolgd. Dit houdt in dat het dier (liefst levend) wordt overgenomen en naar het ID Lelystad vervoerd, waar het wordt gedood en onderzocht;
- voor het bedrijf geldt een verplaatsingsverbod;
- er wordt een crisismanager aangewezen die de bestrijding gaat coördineren;
- bij positieve bevinding wordt het bedrijf onder verantwoordelijkheid van de aangewezen crisismanager geruimd;
- er vindt tracersing plaats van het cohort waar het besmette dier toe behoort (leeftijds-/ stalgenoten), en van nakomelingen en de moeder.

Voor scrapie bestaat er (nog) geen draaiboek en zijn er tevens op dit moment nog veel onduidelijkheden over de consequenties voor de betreffende veehouder. Scrapie is echter eveneens een aangifteplichtige ziekte en valt dus onder de verantwoordelijkheid van de afdeling Dierziekten de RVV. Doordat er zoveel onduidelijkheden zijn vinden meldingen aan de RVV op dit moment zelden plaats.

Voor scrapie dient de procedure in het kort er als volgt uit te zien:

- bij een verdenking van scrapie, op een bedrijf, bij aanvoer ter sectie of wanneer de uitslag van hersenonderzoek dit aanwijst, dient dit gemeld te worden aan de Directeur van de RVV. Vanuit de RVV wordt direct een team, bestaande uit het dierziekteteam van de RVV, een GD-dierenarts en de plaatselijke practicus, naar het verdachte schaap, c.q. bedrijf, gestuurd;
- indien scrapie niet kan worden uitgesloten dient het dier te worden overgenomen en naar het ID Lelystad vervoerd, waar het wordt gedood en onderzocht;
- voor het bedrijf geldt een verplaatsingsverbod;

- bij positieve bevinding volgen er maatregelen uit het nog in ontwerp zijnde draaiboek scrapiebestrijding. Dit kan inhouden: ruimen, bedrijf in begeleiding nemen, genotyperen, etc. wanneer in het draaiboek de mogelijkheid wordt opgenomen om deze bedrijven een begeleidingsprogramma aan te bieden, dan kan de GD daarin een rol spelen.

Aan het scrapie-draaiboek wordt momenteel gewerkt.

4.1.3 Controle diervoeder (diermeel) in samenwerking met afdeling Keuringen

Bij uitbraken van BSE wordt ook getraceerd waar het (in voorgaande jaren) gebruikte voer op het bedrijf vandaan komt. Dit is nodig om te kunnen nagaan of (illegaal) voeders met diermeel afkomstig van herkauwers is gebruikt. Deze tracering wordt op verzoek van de RVV door de AID gedaan.

5 Voorstel opzet monitoring en rapportage

Zoals in hoofdstuk 3 aangegeven, zal de Afdeling Dierziekten van de RVV de regie moeten nemen voor de epidemie-surveillance voor TSE's. Jaarlijks zal aan de hand van de informatie vanuit Brussel moeten worden vastgesteld waar monsters moeten worden genomen en hoeveel. In dit hoofdstuk zal slechts summier op de vereisten voor dit en volgend jaar worden ingegaan, omdat dit in hoofdstuk 2 en 3 al is gedaan. In dit hoofdstuk zal worden aangegeven wat voor het efficiënt uitvoeren van het systeem nodig is en hoe de aansturing kan plaatsvinden.

Voor dit jaar zullen 195 runderen van meer dan 20 maanden oud moeten worden bemonsterd. Ook moeten 99 monsters van schapen en geiten van minstens 12 maanden oud worden genomen. De dieren moeten afkomstig zijn uit de categorieën genoemd in hoofdstuk 2:

Subpopulatie van dieren met klinische symptomen die op TSE kunnen wijzen:

- dieren met gedragsstoornissen of neurologische verschijnselen die niet op behandeling reageren;
- stervende dieren aanwijzingen voor aandoeningen;
- dieren met andere voortschrijdende ziekten (in deze categorie moeten runderen ouder dan 4 jaar zijn).

Subpopulatie van hoogrisicodieren:

- dieren van oorsprong uit landen met inheemse TSE;
- dieren die zijn gevoerd met mogelijk besmet veevoer;
- dieren die zijn geboren uit of afstammen van met TSE besmette moederdieren en/of stieren.

Voor 2001 is het de bedoeling dat minstens 3000 runderen aselekt worden bemonsterd uit dieren die voor zorgslachting zijn aangeboden en ter destructie zijn aangeboden. De laatste categorie moet tenminste 10 % van het totaal zijn, en de dieren moeten minstens 24 maanden oud zijn. De lidstaat kan besluiten om gericht op hoogrisicodieren te monitoren, en de genomen monsters kunnen meegenomen worden in het totaalmonster.

Voor schapen en geiten geldt dat 99 dieren van meer dan 12 maanden oud moeten worden bemonsterd uit de subpopulatie van dieren met klinische symptomen die op TSE kunnen wijzen, zoals die voor 2000 ook is vastgesteld. Ook hier geldt dat bemonsterd kan worden op de categorie hoogrisicodieren en dat de monsters kunnen worden meegeteld.

Behalve de resultaten van de bemonstering moet ook informatie worden meegestuurd over onder meer de geschatte aantallen dieren in de bemonsterde categorieën, de algemene sterfte en de sterfte waarbij sprake is van neurologische verschijnselen, en over de scholing van personeel.

Belangrijke knelpunten zijn:

- a. de leeftijdsvaststelling;
- b. de indicatiestelling (voor alle categorieën dieren voor dit jaar, voor de schapen en geiten volgend jaar).

a. De leeftijdsvaststelling

Voor runderen enerzijds en schapen en geiten anderzijds is er een belangrijk verschil in de mogelijkheden die er zijn om de leeftijd vast te stellen. Voor runderen is er het centraal vastgelegde I&R-systeem, waarop de dag nauwkeurig de leeftijd uit te halen is. Voor de schapen en geiten ontbreekt dat geheel.

Runderen

Op dit moment moet de leeftijd "met de hand" worden nagezocht. Het identificatienummer van het rund wordt opgenomen, en de datum van de sectie wordt vastgelegd. Door voor ieder dier dat ter sectie komt vervolgens de geboortedatum in het datasysteem op te zoeken kan de leeftijd worden vastgesteld. Dit gebeurt veelal achteraf, en is vrij veel werk. In principe zijn alle benodigde gegevens hiervoor geautomatiseerd ter beschikking. Het is dan ook aan te bevelen dat ook de leeftijdsvaststelling zoveel mogelijk geautomatiseerd wordt. Dit betekent een beperkt aantal extra handelingen. Voor het proces in de sectiezaal is het belangrijk dat de leeftijdsvaststelling zo min mogelijk extra tijd kost.

Het proces zou er zo uit kunnen zien:

Bij binnenkomst van het dier wordt door middel van een in de sectiezaal aanwezige barcodescanner het nummer op het oormerk afgelezen of met de hand in een computer ingetypt. Dit kan ook plaatsvinden bij het afleverpunt voor het kadaver. De bevindingen van de sectie worden, ook nu al, geautomatiseerd vastgelegd. De computer zou moeten worden voorzien van een directe verbinding met het I&R-systeem, waardoor, zodra het nummer van het dier is vastgelegd, direct de leeftijd wordt berekend en ingevoegd in het sectieverslag van het betreffende dier. Tevens kan nog worden overwogen om de computer direct de relevante gegevens van het dier, samen met de gevonden sectiebevindingen, direct rapportage-gereed te laten maken.

Schapen

Voor schapen en geiten is er geen centrale database waarin geboorten en mutaties worden vastgelegd. Schapen en geiten hoeven op het geboortebedrijf op dit moment zelfs niet gemerkt te zijn. Voor deze dieren zal dus een andere methode moeten worden gevonden. Daarvoor kan aan de volgende twee mogelijkheden worden gedacht:

- de schapenhouder de leeftijd laten aangeven op het aanvraagformulier voor de sectie; In de meeste gevallen zal de eigenaar daartoe, althans globaal, in staat zijn.
- de leeftijd van het dier (globaal) schatten; Hierbij kan uitgegaan worden van de notie, dat schapen en geiten een aflammerseizoen kennen, en dat het overgrote deel van de lammeren in de eerste drie maanden van het jaar geboren worden. Er kan dus worden gesteld, dat alle volwassen schapen en geiten die ná 1 april van het jaar worden aangeboden, één jaar of ouder zijn. Er is een klein contingent dat in andere perioden van het jaar lammeren werpt. Eventueel kan, door gebruik te maken van het wisselschema van de tanden, de leeftijd iets nauwkeuriger worden vastgesteld. Dat kan ook een uitkomst zijn als bij schapen en geiten twijfel bestaat over de leeftijd in de eerste drie maanden van het jaar.

In beide gevallen zal de geschatte leeftijd in de computer moeten worden ingevoerd. Ook hier geldt, dat de extra handelingen het proces zo min mogelijk mogen verstoren.

In feite is het alleen nodig onderscheid te maken tussen dieren die jonger dan 12 maanden zijn en dieren die ouder dan 12 maanden zijn. Een mogelijkheid om dit op een eenvoudige manier te doen is door te werken met een barcodekaart. Deze kaart zou op het innamepunt aanwezig moeten zijn, en op de kaart zouden twee barcodes moeten zijn aangegeven, waarbij de ene codeert voor dieren ouder, en de andere codeert voor dieren jonger dan 12 maanden. Wanneer de diergegevens van het ingezonden dier worden vastgelegd in de computer, kan, na controle van het formulier, waarop de leeftijd staat, of aan de hand van de tandwisseling in combinatie met de tijd van het jaar, eenvoudig een van beide codes worden gescand. Ook hier kan ervoor worden gezorgd, dat de computer de relevante informatie direct rapportagegereed maakt.

b. De indicatiestelling

De voornaamste indicatiestelling betreft dieren uit de "verdachte" subpopulatie, dus drie categorieën dieren. Incidenteel zullen ook dieren voor de subpopulatie hoogrisicodieren worden aangeboden, ook bestaande uit drie categorieën. Evenals voor de leeftijdsbepaling dient een zo efficiënt mogelijk systeem te worden bedacht voor het vastleggen van de indicatie. Ook hier kan een barcodekaart uitkomst bieden. In dit geval zullen daar dus 6 codes op staan, elk coderend voor één van de categorieën. De computer die dus in de sectiezaal wordt gebruikt voor het vastleggen van de resultaten, zal dus met een barcodescanner moeten zijn uitgerust. Het toekennen van de categorie waartoe een dier behoort, blijft overigens voorbehouden aan de patholoog, die op basis van een eventuele indicatie zoals die is aangegeven op het formulier moet beslissen in welke van de categorieën een dier moet vallen.

Dieren worden zeker niet altijd aangeboden met een verdenking of vermelde differentiaal diagnose BSE of scrapie. Het kan echter wel zo zijn, dat de patholoog op basis van de vermelde indicatie vindt dat het dier in één van de categorieën thuishoort. Daarmee kan het dier dus deel gaan uitmaken van het monster dat voor de rapportage moet worden gebruikt, en is ook informatie over de leeftijd relevant. Het is dan ook wenselijk, dat het opnemen van de leeftijd standaard plaatsvindt bij afgifte van het kadaver.

Om bovenstaand voorstel mogelijk te maken is gedeeltelijk nieuwe, gedeeltelijk aangepaste, en dus dure, software nodig. Ook is het nodig in hardware te investeren. Niet alleen in barcodescanners, maar mogelijk ook in verwerkings- of uitwisselingscapaciteit met de centrale I&R-database. Gezien het feit dat volgend jaar een groot deel van het monster niet via de sectiezaal van de GD wordt ingebracht maar via de zorgslachtplaatsen en de destructor, is het terecht de vraag te stellen of het verantwoord is hierin te investeren. Het antwoord daarop zou bevestigend moeten luiden. Immers:

- voor de schapen en geiten blijft de sectiezaal van de GD voorlopig een belangrijke bron;
- de te ontwikkelen software en de verbinding met het I&R-bestand is ook nodig wanneer monsters op de zorgslachtplaats of de destructor worden genomen. Hierop wordt verderop nog ingegaan;
- de ICT-structuur is ook toepasbaar te maken ten behoeve van andere monitorings- en bewakingsprotocollen, en kan daarmee een belangrijk onderdeel zijn voor een op te zetten netwerk van toezicht.

Bemonstering op zorgslachtplaatsen en bij de destructoren

Runderen moeten in de toekomst bemonsterd worden met name op zorgslachtplaatsen en bij de destructor. Ook voor de bemonstering van schapen en geiten is het aantrekkelijk om van deze bronnen gebruik te maken. Er worden namelijk steeds minder dieren aangeboden voor sectie van deze soorten, en in de toekomst kan dat, door het verhogen van de tarieven, nog verder achteruit gaan. Dit heeft echter gevolgen voor de inrichting.

Op zorgslachtvoorzieningen zal meestal wel de mogelijkheid aanwezig zijn om monsters te nemen en noodzakelijke administratieve handelingen te verrichten. Zoals hiervoor geschetst, zou zoveel mogelijk van de informatie direct geautomatiseerd verwerkt moeten worden, waardoor de noodzakelijke rapportage steeds direct wordt aangevuld. Er zal derhalve een plaats moeten zijn waar de computer kan staan en de overige benodigdheden.

Knelpunt bij zorgslachtplaatsen zou kunnen zijn, dat er slechts een beperkte opslagcapaciteit is voor karkassen die in onderzoek zijn. Bij gebruik van de snelle test zal dit knelpunt mogelijk niet groot zijn, mits verdachte karkassen dan bijvoorbeeld afgevoerd kunnen worden, bijvoorbeeld naar ID Lelystad.

Op destructiebedrijven is niet zonder meer ruimte beschikbaar om monsters te kunnen nemen. In feite zou een ruimte moeten worden gecreëerd die als sectiezaal fungeert, afgezonderd van de rest van het bedrijf. Om logistieke redenen zou deze ruimte zich het best dicht in de buurt van de stortbunkerruimte kunnen bevinden. Daar worden immers de wagens gelost, en kan na afloop van de sectie, c.q. het nemen van het monster, het materiaal weer in de stortbunkers worden gedeponeerd.

Het aanleveren van het materiaal voor de secties vraagt specifieke logistieke voorzieningen. Normaal gesproken zullen destructiewagens bij aankomst op het bedrijf de laadruimte leegstorten in de bunker. Wanneer er zich in de lading dieren bevinden die bemonsterd moeten worden, dan zou hetzij de lading eerst op het platform moeten worden gestort, de te bemonsteren dieren eruit moeten worden getakeld, en de rest in de bunker moeten worden geschoven, hetzij de dieren vóór het storten uit de laadruimte worden getakeld. Storten op het platform brengt mogelijk extra reinigingshandelingen met zich mee. Uit de laadruimte takelen vergt een aanzienlijke extra inspanning. Op dit moment is de afspraak gemaakt, dat de koppen van te bemonsteren dieren door het personeel van het destructorbedrijf worden afgezet en door de Keuringsdienst van Waren worden opgehaald.

Een extra probleem wordt overigens gevormd door schapen die ter destructie worden aangeboden. Naar de huidige I&R-regels hoeven schapen op de bedrijven van geboorte niet te zijn geoomerkt. Ook als een schaap dood wordt afgevoerd naar de destructor, hoeft het geen oormerk in. Dat betekent, dat, wanneer een monster positief wordt bevonden, veelal niet meer achterhaald zal kunnen worden van welk bedrijf het afkomstig is, tenzij het na te zoeken is in de administratie van het destructiebedrijf. Zolang de I&R-regels nog zo blijven, is het noodzakelijk vast te leggen met welke vrachtwagen op welke datum (en met welke rit?) het kadaver is aangevoerd. Dit kan dan als aanknopingspunt voor de tracering dienen.

6 Voorstel scholing betreffende TSE

Los van het draaiboek maar wel behorende tot de informatie die gerapporteerd moet worden aan de EC en dus vallend onder de verantwoordelijkheid van afdeling Dierziekten is de vastlegging van de frequentie en wijze van scholing betreffende TSE. Naast instructie van RVV-personeel kan gedacht worden aan het verstrekken van CD's met BSE-beelden uit Zwitserland (moet nog wel een Nederlandse versie van gemaakt worden) aan dierenartspraktijken die herkauwerbedrijven als doelgroep hebben. Ook via de PAO (verplichte jaarlijkse trainingen van erkende (rundvee)dierenartsen) kan veel informatie over BSE worden verspreid.

Bijlage 1 Het epidemio-surveillance systeem en de EU-regelgeving

Jaarlijks dienen de lidstaten een rapport te overleggen ten aanzien van de TSE-situatie volgens beschikking 98/272/EG. Het rapport dient binnen drie maanden na afloop van een kalenderjaar bij de Commissie te zijn ingediend. Het bevat de volgende informatie:

1. Het totale aantal onderzochte dieren en de leeftijdsstructuur binnen de verschillende subpopulaties: 1. Subpopulatie van in het land zelf geboren dieren met klinische symptomen die met TSE in verband kan worden gebracht; 2. Subpopulatie van hoogrisicodieren.

Het minimaal aantal onderzoeken bij runderen dat jaarlijks ten behoeve van dit bewakingsprogramma moet worden verricht is 195 en voor schapen en geiten is het minimaal 99. De categorieën dieren die worden onderscheiden zijn de volgende:

1. Subpopulatie van in het land zelf geboren dieren met klinische symptomen die met TSE in verband kan worden gebracht:
  - a. dieren die gedurende minstens 15 dagen gedragsstoornissen of neurologische verschijnselen vertonen en die resistent zijn tegen behandeling
  - b. stervende dieren zonder tekenen van infectieuze of traumatische aandoeningen
  - c. dieren met andere voortschrijdende ziekten
2. Subpopulatie van hoogrisicodieren:
  - d. dieren van oorsprong uit landen met inheemse TSE
  - e. dieren die zijn gevoerd met mogelijk besmet veevoer
  - f. dieren die zijn geboren uit of afstammen van met TSE besmette moederdieren en/of stieren.

De te onderzoeken dieren moeten minstens 20 (runderen) of 12 (schapen en geiten) maanden oud zijn. Runderen in de categorie dieren met andere voortschrijdende ziekten (1.c.) moeten minstens 4 jaar oud zijn.

2. De algemene sterfte en de sterfte ten gevolge van neurologische aandoeningen per diersoort.
3. De door de bevoegde autoriteit bijgehouden gegevens inzake aantal en type van de dieren of karkassen, waarvoor overeenkomstig artikel 3 van de beschikking een verplaatsingsverbod is ingesteld.

Artikel 3:

lid 1: In afwachting van de resultaten van een klinisch en epizootologisch onderzoek bij een op grond van klinische symptomen TSE verdacht dier wordt een officieel verplaatsingsverbod ingesteld.

lid 2: Indien de RVV besluit dat TSE niet uitgesloten kan worden, wordt het dier levend naar ID Lelystad gebracht.

4. Het aantal klinische en epizootologische onderzoeken (incl. resultaten) die verricht worden in het geval van een vermoeden van TSE (verplaatsingsverbod en aanvullend onderzoek). De desbetreffende gegevens moeten gedurende 7 jaar worden bewaard.
5. TSE's bij andere dieren dan runderen, schapen en geiten.
  - Dit zullen met name bijvoorbeeld katten betreffen die worden aangetroffen op bedrijven met TSE's, of dieren waarbij klinisch verdenking bestaat op TSE-achtige afwijkingen (onder meer bekend bij katten, nertsen, etc.).
6. Scholing van personeel betrokken bij TSE, zodat iedereen over voldoende up to date kennis beschikt.

Vanaf 2001 wordt er aan de rapportage het één en ander veranderd, als gevolg van het invoeren van een snellere test. Ook nu moet het rapport vóór 31 maart van het volgende jaar al binnen zijn, maar bovendien wordt gevraagd over het **eerste half jaar**, dus over 1 januari 2001 tot 30 juni 2001, **vóór 1 oktober 2001** te rapporteren. Het verslag dient dan te bevatten:

1. Per diersoort het aantal verdachte gevallen waarvoor een verplaatsingsverbod is ingesteld.
2. Per diersoort het aantal verdachte gevallen waarvoor labonderzoek is verricht en de uitkomsten van dat onderzoek.
3. De geraamde omvang van elke subpopulatie runderen.
4. Het aantal onderzochte runderen binnen elke subpopulatie, de bemonsteringsmethode en de uitkomsten van de tests.

Hier moeten weer de resultaten van het bewakingsprogramma worden vermeld. Voor 2001 is er ten aanzien daarvan nogal wat anders dan in 2000. Voor runderen worden de volgende subpopulaties, c.q. categorieën onderscheiden:

1. *aselect te nemen monsters van:*

1.1. *dieren waarbij een speciale noodslachting is uitgevoerd (volgens 64/433/EU is een speciale noodslachting: het doden, op last van een dierenarts, wegens een ongeval of ernstige lichamelijke en functionele stoornissen. De speciale noodslachting wordt buiten een slachthuis uitgevoerd indien de dierenarts meent dat vervoer onmogelijk is of onnodig lijden van het dier zou meebrengen.) of dieren die bij de levende keuring opvielen (volgens 64/433/EU: dieren die verschijnselen tonen die wijzen op een ziekte die besmettelijk is voor mens of dier of dieren die verschijnselen hebben van een afwijking waardoor het vlees ongeschikt kan worden voor menselijke consumptie. Het slachten van deze dieren moet worden uitgesteld. Deze dieren moeten grondig worden onderzocht en apart worden geslacht).*

1.2. *dode dieren die niet zijn geslacht voor menselijke consumptie.*

De dieren in deze groep moeten minstens 24 maanden oud zijn.

2. *Op **vrijwillige basis** kan de lidstaat gerichte bewaking organiseren ten aanzien van de groep hoogrisico dieren. Dit betreft dan dezelfde categorieën als in subpopulatie 2, zoals voor 2000 beschreven is:*

a. *dieren van oorsprong uit landen met inheemse TSE*

b. *dieren die zijn gevoerd met mogelijk besmet veevoer*

c. *dieren die zijn geboren uit of afstammen van met TSE besmette moederdieren en/of stieren.*

De omvang van het monster voor runderen is voor Nederland 3000 dieren. Daarvan moet een zo groot mogelijk percentage, maar minstens 10 %, dus 300 dieren, uit de categorie 1.2. afkomstig zijn.

5. Het aantal onderzochte schapen en geiten binnen elke subpopulatie en de uitkomsten van het onderzoek.

De subpopulaties van schapen bestaan uit het in het land zelf geboren schapen en geiten ouder dan 12 maanden met klinische symptomen die in verband kunnen worden gebracht met scrapie. Dit zijn in feite dezelfde eisen als voor 2000 zijn gesteld:

1. *Dieren die gedurende tenminste 15 dagen gedragsstoornissen of neurologische symptomen vertonen en die resistent zijn tegen behandeling.*

2. *Stervende dieren zonder tekenen van infectieuze of traumatische aandoeningen.*

3. *Dieren met andere voortschrijdende ziekten.*

Ook bij de schapen is het op vrijwillige basis mogelijk om gerichte bewaking te organiseren tav. TSE's bij hoogrisicodieren. Het betreft dezelfde categorieën als bij de runderen is vermeld. De hierbij onderzochte dieren kunnen bij de steekproef worden opgeteld.

Het minimale aantal monsters voor schapen dat in Nederland genomen moet worden is 99.

6. Aantal, leeftijddistributie en geografische spreiding van de voor de BSE en voor scrapie positieve gevallen. Geboortjaar (indien mogelijke maand) voor de met BSE besmette dieren die zijn geboren na de instelling van het voederverbod (1994).
7. Gegevens van TSE positieve gevallen bij dieren anders dan runderen, schapen en geiten.

Bijlage 2 Opmerkingen van de EU-missie van 1999

In 1999 is na de Nederlandse rapportage een EU-missie in Nederland geweest om de situatie ten aanzien van de TSE's te bespreken. De missie had de volgende opmerkingen:

Opmerkingen van de inspectie missie ten aanzien van de surveillance van BSE

1. Bij de commissie is het niet duidelijk in hoeverre de GD training voor het uitvoeren van TSE tests krijgt. De Ned. autoriteit bevestigt dat de GD staf op het gebied van monsternamen voor onderzoek BSE / scrapie geïnstrueerd wordt door ID-DLO.
2. Niet alle veeartsen werkzaam in een praktijk wonen de BSE / TSE trainingen van de GD bij.
3. Geen bewijs dat er training op gebied van TSE wordt gegeven aan technici in andere slachthuizen dan zorgslachtplaatsen. De scholing van de staf van het slachthuis dat de commissie bezocht bleek onvoldoende. Dit alles kan leiden tot een onvoldoende ante mortem inspectie en onderrapportage.

Aanbevelingen van de commissie:

Adequate training is een vereiste.

4. Geen speciale surveillance voor kadavers.
5. In het kader van de BSE surveillance werd de ante mortem inspectie op slachthuizen onvoldoende uitgevoerd. Geen informatie aanwezig over welke dieren naar de zorgslachting zijn gestuurd. Symptomen en redenen van zorgslachting werden niet vermeld. Er werden van de ante mortem inspectie in het geheel geen gegevens bijgehouden. Er was geen garantie dat de ante mortem inspectie door een officiële veterinaire werd uitgevoerd. Dit alles kan leiden tot onderrapportage. Nadat de missie was geweest werd er door de Ned. autoriteit bevestigd dat er aparte registers voor verdachte dieren worden bijgehouden. Ante mortem inspectie wordt op het veehouderijbedrijf niet altijd uitgevoerd door de veearts. Het bij het dier horende certificaat wordt daardoor niet altijd gebruikt. Dieren worden in gezondheidscategorieën ingedeeld. Categorie dieren 1 en 2 gaan naar het reguliere slachthuis en dieren uit de categorie 3 t/m 6 gaan naar het zorgslachtplaats. Het kan voorkomen dat dieren vanuit het reguliere slachthuis worden doorgestuurd naar het zorgslachtplaats. Hiervan waren geen gegevens beschikbaar (welke dieren, redenen, klinische symptomen).
6. Er is nog steeds een tekort aan officiële veterinair voor de ante mortem inspectie. Bij zorgslachtplaatsen en gewone slachthuizen wordt een deel van alle inspecties gedaan worden door een niet-veterinaire. Er is een speciaal wervingsprogramma opgesteld om extra veterinair (50 extra per jaar) aan te trekken.

Aanbevelingen van de commissie:

Afwijkingen gevonden bij de ante mortem inspectie moeten worden geregistreerd. Reden waarom dieren naar de zorgslachting zijn gestuurd en de klinische symptomen. Ante mortem inspectie heeft een sleutelfunctie in de eradicatie/surveillance en moet voorkomen dat geïnfecteerd materiaal in de humane voedselketen terechtkomt.

Ante mortem inspectie mag alleen worden uitgevoerd door officiële veterinair.

7. Er bestaan geen regels voor een exclusieve random monitoring. In het kader hiervan zijn ook geen subpopulaties gedefinieerd. In de jaarlijkse rapportage is er sprake van 3 subpopulaties: in Nederland geboren dieren die klinische tekenen vergelijkbaar met BSE vertonen, hoog risico dieren en dieren anders dan runderen die aanwezig zijn op een bedrijf waar BSE is geconstateerd.
8. Enkele subpopulaties overlappen elkaar. Mogelijk hierdoor ontbrekende informatie, waardoor onderrapportage.

9. Aantal dieren dat onderzocht wordt is voldoende. Wel zijn er een aantal dieren jonger dan 20 maanden en zijn de criteria voor vee niet duidelijk. Het is niet duidelijk of de doelen gesteld aan de verschillende subpopulaties gehaald worden.

Aanbevelingen van de commissie:

In het komende monitoringprogramma moeten gegevens van elke subpopulatie duidelijk meegenomen worden. Dieren die hiervoor in aanmerking komen staan in "Requirements of Commission Decision 98/272/EC" Speciale nadruk wordt gelegd op de groep stervende dieren zonder duidelijk tekenen van infectieuze of traumatische aard.

10. Enkele tegenstrijdigheden tussen de informatie uit het I&R systeem voor runderen en de informatie van het bezochte rundveebedrijf. Nederland stuurt nog een verklaring hiervoor.
11. Er is niets op schrift gesteld van de aanpak van BSE gevallen. Documentatie zou kunnen worden gebruikt als een diagnostisch hulpmiddel en voor evaluatie.

Aanbevelingen van de commissie:

Coördinatie tussen GD en RVV moet gebaseerd zijn op transparantie en het effectief delen van informatie

Er moeten duidelijke afspraken gemaakt worden over monsternamen en testen van dieren (betreft zowel verdachte als te monitoren dieren)

Een verbeterde supervisie op het monitoringprogramma is vereist!

Opmerkingen van de inspectie missie ten aanzien van de surveillance van scrapie

- Het voorleggen vanuit de GD van alleen de dubieuze en positieve resultaten (voortkomend uit het monitoringprogramma) aan ID-DLO lijkt niet goed gecoördineerd. Kan leiden tot fouten in rapportage en coördinatie tussen de veterinaire diensten.
- Aantal scrapie positieve bevonden dieren van het aantal scrapie verdachte dieren is hoog. In het kader hiervan is niet aan het minimum aantal onderzoeken voldaan. Daarentegen zijn er voldoende dieren door deelname aan het monitoringprogramma onderzocht (geen positieve uitslagen). Echter het is de vraag of de selectie van de deelnemende dieren voldoet.
- In de Ned. wetgeving of instructies zijn geen regels opgesteld gebaseerd op een exclusieve random monitoring zoals gedefinieerd in "Commission Decision 98/272/EC" Subpopulaties zijn niet voor dit doel gedefinieerd.

Aanbevelingen van de commissie:

Het aantal neurohistologische onderzoeken bij schapen en geiten met tekenen van scrapie moet op z'n minst vergroot worden tot het minimum vereiste aantal weergegeven in "Requirements of Commission Decision 98/272/EC".

- Er was geen bewijs voor scholing van veterinaire praktici en veterinaire inspecteurs.

Aanbevelingen van de commissie:

Scholing moet worden gegeven aan veterinaire praktici, keurmeesters en de GD laboratorium staf.

- De coördinatie tussen GD en ID-DLO laboratoria moet worden verbeterd (betreft informatie van gemonitord dieren en negatieve uitslagen).

Aanbevelingen van de commissie:

Duidelijke afspraken maken over coördinatie en verantwoordelijkheid van GD, ID-DLO en RVV. Dit moet een adequate uitwisseling van informatie waarborgen. Speciaal geldt dit voor de monsternamen en testen van zowel verdachte als te monitoren dieren.

- De inspectie commissie vond geen bewijs dat stervende dieren zonder een bepaald ziektebeeld en dieren met andere progressief verloopende ziekten werden meegenomen in het monitoringprogramma. Dit wijst op een passieve surveillance.

- Doel van het monitoringprogramma is om de fokpopulatie scrapie-vrij te krijgen. Er wordt door de commissie een kanttekening geplaatst bij het onvoldoende aanwezig zijn van adequate maatregelen (geen afvoerverbod, verdachte dieren worden niet apart gezet etc). Ned. autoriteiten lieten achteraf weten dat de GD op dit gebied de veehouder adviseert.

Aanbevelingen van de commissie:

Is een scrapie-geval bevestigd, dan zullen er maatregelen genomen moeten worden om verdere verspreiding (verticale en horizontale transmissie) van de ziekte te voorkomen.

- Wanneer dieren korter dan 5 dagen op een plaats verblijven, is het niet verplicht dit te melden bij I&R schaaap / geit. Dit kan problemen geven bij het opsporen van dieren.

Aanbevelingen van de commissie:

Opspoorbaarheid van dieren kan nog verder worden vergroot door alle dieren te laten registreren, ook al verblijven ze zeer kort op het bedrijf.

- Fokkers die deelnemen aan het scrapie programma en tevens dieren exporteren moeten ook de test uit de Council Directive 91/68/EC ondergaan. Het betreft fokkers die exporteren binnen de EU. Per 50 dieren moeten er 1 / 2 hersenen worden onderzocht.

Bijlage 3 Reactie van de Nederlandse autoriteit en van de Gezondheidsdienst voor Dieren op het missierapport

De **Nederlandse autoriteit** heeft op de aanbevelingen van de commissie gereageerd met onder meer de volgende punten:

- Duidelijke afspraken over de verantwoordelijkheid van de RVV en GD zullen worden gemaakt.
- Bekeken zal worden hoe ante mortem inspectie in slachterijen kan worden verbeterd (met name de tekortkomingen).
- Rapportage op basis van "Commission Directive 98/272/EC" zal worden verbeterd.
- De aanbevelingen betreffende het voerverbod zullen in praktijk worden gebracht in het controle programma 2000.

De **Gezondheidsdienst voor Dieren** heeft op de aanbevelingen van de commissie gereageerd met onder meer de volgende punten:

BSE

- Dierenartsen hebben meerdere keren een opleiding over BSE gehad alleen is dit niet vastgelegd. Pathologen van de GD worden geïnstrueerd door iemand van het ID-DLO. Volgen precies het protocol zoals vastgelegd.
- Ook uit de opgegeven afvoerreden moet veel informatie te halen zijn.
- Gegevens worden wel schriftelijk vastgelegd door o.a. de eigen dierenarts.
- Vanuit I&R Rund moet de leeftijd van de doelgroepen (runderen) in de subpopulaties vast te stellen zijn.

Scrapie

- Als de resultaten van de secties worden meegenomen wordt er wel voldaan aan de vereisten.
- Pathologen van de GD worden geïnstrueerd door iemand van het ID-DLO. Volgen verder precies het protocol zoals vastgelegd.
- Er bestaat geen specifieke bewaking voor gestorven vee, wel zijn er voldoende gegevens beschikbaar van dieren die ter sectie worden aangeboden.
- Hersenonderzoek betreft 1 per 100 dieren per jaar. Voor kleine bedrijven (minder dan 20 oaien) 1 dier per 2 jaar.